

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ СУЧАСНОЇ ПІДГОТОВКИ ЕКОНОМІСТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

CONCEPTUAL BASIS OF MODERN TRAINING OF ECONOMISTS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

У статті запропоновано концептуальні підходи сучасної підготовки економістів у закладах вищої освіти, підґрунтям яких є глибокий аналіз причин та сутності викликаних часом змін у психології здобувачів. Проаналізовано, чому саме теорія поколінь є зручним та ефективним інструментом розуміння причин зміни психології сучасного здобувача, його поведінки та відношення до освітнього процесу. Розглянуті існуючі підходи до адаптації та використання моделі AIDA-S протягом проведення навчальних занять для нового покоління здобувачів – центеніалів. Запропоновано формувати портрет здобувача на основі теорії поколінь з метою застосування відповідних педагогічних інструментів. Зосереджено увагу на необхідності поєднання у навчальному процесі трьох рівноцінних компонентів (знань і вмінь у даних сферах): економіки, педагогіки та психології. Така тріада є основою запропонованого концептуального підходу. Аргументовано важливість зміни ролі сучасного викладача в навчальному процесі у відповідності до нового мислення здобувача. Потрібно відійти від класичної моделі викладання і надавати перевагу інноваційним підходам, в яких викладач – це наставник, ментор. Виявлено той факт, що більшість запропонованих новітніх методик та інструментів, які існують в розпорядженні викладачів, використовуються ними без належного вивчення та розуміння причин нових викликів та змін, інерційно, що в свою чергу, часто виступає чинником їх демотивації та професійного вигорання. Запропоновано підходити глибше до розробки та застосування сучасного інструментарію, попередньо дослідивши та зрозумівши причину необхідності змін. Проаналізовано підґрунтя ефективного використання проектного методу при проведенні навчальних занять для економістів як одного з найефективніших інструментів. У дослідженні акцентовано увагу на важливості поєднання інструментів, наприклад: проектного методу з мікронавчанням. Акцентовано увагу на необхідності формування у сучасного здобувача, в тому числі економічного профілю, поряд з професійними компетентностями, також соціально-психологічних, до яких все більше прикута увага з боку науковців та фахівців-практиків. Окреслені основні позитивні наслідки застосування нових концептуальних підходів сучасної підготовки фахівців економічного спрямування при двосторонній реалізації інтересів учасників освітнього процесу: викладача та здобувача.

Ключові слова: підготовка економістів, теорія поколінь, центеніали, модель AIDA-S, портрет здобувача, мікронавчання, економіка, педагогіка, психологія, проектний метод, професійні компетентності, соціально-психологічні компетентності.

Conceptual approaches to the modern training of economists in institutions of higher education are proposed, the basis of which is an in-depth analysis of the causes and essence of the changes caused by time in the psychology of students. It is analyzed why the theory of generations is a convenient and effective tool for understanding the reasons for changing the psychology of a modern student, his behavior and attitude to the educational process. The existing approaches to the adaptation and use of the AIDA-S model during training for the new generation of students - centennials - are considered. It is proposed to form a portrait of the new student based on the theory of generations with the aim of applying appropriate pedagogical tools. Attention is focused on the need to combine three equal components (knowledge and skills in these fields) in the educational process: economics, pedagogy and psychology. Such a triad is the basis of the proposed conceptual approach. The importance of changing the role of the modern teacher in the educational process in accordance with the new thinking of the student is argued. It is necessary to move away from the classical model of teaching and give preference to innovative approaches in which the teacher is a mentor. The fact was revealed that most of the proposed new methods and tools that exist at the disposal of teachers are used by them without understanding of the reasons for new challenges and changes, inertially, which is often a factor in their demotivation. It is proposed to take a deeper approach to the development and application of modern tools, having previously investigated and understood the reason for the need for changes. The basis of the effective use of the project method when conducting educational classes for economists as one of the most effective tools is analyzed. The research focuses on the importance of combining tools, for example: the project method with microlearning. Attention is focused on the need for the formation of a modern students economists professional, social and psychological competences. The main positive consequences of the application of new conceptual approaches to the modern training of economic specialists in the two-way implementation of the interests of the participants in the educational process (the teacher and the student) are investigated.

Key words: training of economists, theory of generations, centennials, AIDA-S model, portrait of the student, micro-learning, economics, pedagogy, psychology, project method, professional competences, socio-psychological competences.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/62.2.15>

Самко О.О.,

канд. екон. наук,
доцент кафедри економіки, обліку
і оподаткування
Національного університету
«Чернігівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства сформував багато викликів в усіх його сферах. Однією з них є освіта на всіх її рівнях: від дошкільного виховання до вищої освіти. Дуже часто викладачі стикаються з проблемою демотивації здобувачів в навчальному процесі,

відсутністю високого рівня їх залученості до освітньої діяльності та низкою пов'язаних з цим проблем. Поверхневе розуміння цієї проблематики не дає змоги концептуально підійти до розробки новітніх методик викладання. Розглядаючи особливості підготовки фахівців економічного профілю, слід зазначити, що набуті ними компетенції

стануть корисними для економіки країни в процесі їх реалізації та використання впродовж всього трудового життя. То ж не можна недооцінювати важливість їх якісної підготовки на всіх етапах здобуття освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато зарубіжних та вітчизняних науковців займалися та продовжують проводити наукові дослідження, формуючи численні результати у сфері впровадження новітніх форм викладання, застосування інноваційних методів, впровадження сучасних інструментів та прийомів. Серед них можна виокремити таких науковців: Артюшина М.В., Богоград М.А., Вембер В.П., Бучинська Д.Л., Винничук Р., Загородня А.А., Ковальчук Г.О., Коварт Л.М., Козлова О.С., Ловка О.В., Новікова Л.М., Радченко М.І., Романова Г.М., Савенкова Л.О., Саркісова О.Ю., Шуканова А.А. та ін. Частина науковців проводять дослідження, вивчаючи всю систему вітчизняної освіти в порівнянні з освітніми системами інших країн, частина приділяє увагу специфіці підготовки фахівців економічного профілю в сучасному світі, деякі дослідники концентруються на розробці та вдосконаленні існуючих інструментів та методів, що використовуються в процесі освітньої діяльності, з урахуванням цільової аудиторії. Деякі науковці аргументують необхідність надання переваги тим чи інших компетенціям, набутих здобувачами в процесі навчання. Як бачимо, широкий спектр питань та проблем охоплені дослідженнями та стають частиною наукових дискусій.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Поряд з тим, що на сучасному етапі вже існує багато наукових розробок та напрацювань у сфері новітніх підходів до підготовки фахівців економічного профілю, залишається проблема відсутності широкого міжгалузевого підходу у викладанні навчальних дисциплін при підготовці економістів. Тривалий період часу основними вимогами до науково-педагогічних працівників, які забезпечували освітню програму підготовки економістів, була наявність професійних знань, які вони можуть використати для підготовки фахівців-економістів. В більшості випадків так і залишається навіть зараз. Практично були відсутні кореляція методів навчання з цільовою аудиторією здобувачів. Традиційна модель викладання не потребувала особливих вмінь та знань викладачів у сфері психології та педагогіки, оскільки не було особливої потреби в їх практичному застосуванні. Сьогодні кардинально змінило вимоги та сформувало сучасні нові виклики. Останнім часом організується багато тренінгів, пропонуються програми підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників. Метою цих програм є, перш за все, ознайомлення з новітніми методами в освіті, технологіями, інструментами, які є найбільш адекватними сьогодні. Але відсутність у дослідженнях

глибокого аналізу причин, сутності таких перетворень, викликів та змін не дає змогу підійти до цього процесу більш концептуально та стратегічно. Тільки суцільність досліджень та впроваджень їх результатів, висока ступінь залученості всіх суб'єктів освітнього процесу на основі глибокого пізнання сутності та причин необхідних змін дасть позитивні результати у реформуванні всієї системи освіти без зниження рівня знань здобувачів.

Мета статті полягає у висвітленні концептуальних основ підготовки економістів у закладах вищої освіти, враховуючи специфіку галузі знань та особливості психології сучасного здобувача, що є підґрунтям для розробки інноваційних спеціальних методів, інструментів навчання. Досягнення мети здійснюється на основі аналізу глибини суті цих процесів, аргументації важливості та необхідності застосування міжгалузевого підходу у викладанні дисциплін науково-педагогічними працівниками.

Виклад основного матеріалу. В умовах сьогоднішнього особливого значення набуває зорієнтованість економічної освіти на формування інноваційних властивостей особистості [1, с. 23]. При інноваційно-зорієнтованому підході надається провідне значення підготовці особистості до життя в змінних умовах, реалізації інноваційної діяльності, розвитку інноваційних властивостей особистості. Якщо традиційний підхід, який домінував до цього часу, передбачав переважно репродуктивну діяльність здобувачів, формування їх виконавських здібностей, розвиток уваги і пам'яті, то інноваційно-орієнтований підхід заснований на таких відмінних основних принципах: інтегративності, неперервності і поступовості розвитку, гуманізму, варіативності, соціального партнерства [1, с. 23].

На даному етапі більша частина новітніх методик в освітній діяльності представляє собою зміну переважно технічної складової у забезпеченні навчального процесу: застосування мобільних додатків, програм та платформ відеодзвінків, використання різних сервісів для командної роботи (Goggle Classroom, Classtime, Microsoft Teams) тощо. Але дуже мало запропонованих методик, які враховують набагато глибші причини таких змін та вимог, які приховані в трансформації психології сучасного здобувача.

Спочатку потрібно визначитися з тим, хто такий сучасний здобувач. Якщо перекласти освітній процес в площину маркетингу, то простіше сказати, хто є нашою цільовою аудиторією.

За основу для побудови портрету сучасного здобувача, на нашу думку, доцільно взяти теорію поколінь, яка є визначальною в даному питанні. Саме розуміння, з ким працює викладач, дасть змогу йому в короткий термін безболісно адаптувати свої методи викладання, щоб досягти реалізації інтересів обома сторонами. І це вкрай

важливо. Теорія поколінь була розроблена Вільямом Штраусом та Нілом Хоувом (США). В даній теорії обґрунтовується багато відмінностей між різними поколіннями. З точки зору її важливості в навчальному процесі, вона досить чітко диференціює методи сприйняття, обробки та засвоєння інформації представниками різних поколінь. Зупинимось на особливостях навчального процесу для «центеніалів». Як зазначено в праці [2, с. 187], центеніали – це особи, що народилися після 1996 р. Саме вони зараз є основною частиною здобувачів закладів вищої освіти. Викладачі зустрілися з багатьма відмінностями між попереднім поколінням здобувачів і здобувачами-центеніалами: форматом сприйняття ними інформації, рівнем уваги та відповідальності, інтересом до навчального матеріалу тощо. Це вимагає зміни концептуальних підходів до навчання, впровадження сучасних інструментів та методів організації освітнього процесу, а також застосування відповідних педагогічних прийомів (табл. 1).

В деяких наукових роботах (наприклад [3, 9]) пропонують адаптувати маркетингову модель AIDA та AIDA-S до навчального процесу з метою підвищення мотивації здобувачів нового покоління («центеніалів») сприймати та засвоювати навчальний матеріал. На нашу думку, такі дослідження дають дуже корисні з точки зору впровадження в практику наукові результати. Так, у [3] детально проаналізовано, яким чином можна застосувати для здобувачів всесвітньовідомий маркетинговий інструмент – модель AIDA-S. Коротко резюмуючи [3], зробимо основні акценти такої адаптації на кожному етапі у форматі «етап – педагогічні інструменти» (рис. 1).

Отже, сучасний здобувач вимагає сучасного викладача, який має бути не лише фахівцем в економіці, але висококваліфікованим педагогом та психологом. На нашу думку, сучасна система освіти в контексті підготовки фахівців економічного спрямування має відійти від ієрархії «економіка – педагогіка» та трансформуватися у триаду рівноцінних компонентів «економіка + педагогіка + психологія» (рис. 2).

Така триєдність характеристик та якостей викладача зможе привернути увагу здобувача до навчального матеріалу, мотивувати його до отримання знань та набуття навичок, а також підвищить самооцінку споживача освітніх послуг для його подальшої успішної професійної кар'єри. До того ж застосування сучасним викладачем вмінь, знань з психології здобувача дасть змогу ефективно організувати комунікацію в академічних групах, більш якісно сформувати м'які навички (softskills) у здобувачів, які вони потім зможуть використати протягом трудового життя. Так, за [4, с. 115], сьогодні викладач постає у ролі фасилітатора, наставника. Менторство замість класичного викладання розширює самостійність здобувачів та посилює їх відповідальність за кінцевий результат, при цьому здобувач відчуває постійну підтримку з боку викладача-ментора, який не критикує, а допомагає, вказуючи на помилки, дає можливість вчасно їх виправити. Це в свою чергу, знижує ризик втрати інтересу до виконання завдання, а також посилює мотивацію здобувачів.

Розглядаючи особливості підготовки фахівців саме економічного спрямування, слід зауважити, що зміст переважної частини навчальних дисциплін професійного спрямування в значній мірі постійно перебуває в стадії актуалізації, оскільки економічна система досить динамічна. З іншого боку, дана система знаходиться під впливом безлічі непрогнозованих чинників, які формують вектор її розвитку, але не піддаються обчисленню та передбаченню. Дана особливість поряд з тим, що ускладнює навчальний процес з точки зору змісту дисциплін, вона розширює можливості креативного підходу у вирішенні поставлених задач, який стає атрактором навчального заняття для сучасних здобувачів.

Дуже часто науково-педагогічні працівники, впроваджуючи новітні методи та інструменти навчання, особливо не замислюються над глибинною причиною такої необхідності. Використовують, тому що це роблять всі, або ж тому що є нормативний документ, який того вимагає. Говорячи про свободу дій викладача в ході формування структури та методики

Таблиця 1

Педагогічні прийоми для оптимізації навчального процесу для центеніалів

Основні характеристики центеніалів	Педагогічні прийоми
Швидке перемикавання уваги («кліпове» мислення)	Наочний дозований матеріал, часте перемикавання уваги
Онлайнове існування	Групова робота на онлайн-платформах
Швидка зміна вподобань	Відмова від шаблонів навчання, готовність до змін
Відсутність безумовного авторитету	Студентоцентричний підхід, менторство
Знижений рівень відповідальності	Метод проєктів, кейс-методи
Толерантність	Міжнародні вебінари, залучення до співпраці з різними соціальними групами
Гедоністи	Акцент на користі знань та отриманих навичок
Акцент на саморозвиток	Дозволеність помилок в процесі пізнання

Джерело: складено на основі [2].

навчального заняття, теж є багато спірних питань. Дуже часто буває так, що викладачі просто не готові до таких можливостей і не знають, що робити з такою свободою дій [5, с. 264]. До того ж важливу роль у пришвидшенні впровадження таких інновацій відіграє мотивація. Так, в наукових дослідженнях [10, с. 8] виокремлюють такі види його професійних мотивів: матеріальні стимули, мотиви самоутвердження, професійні мотиви та мотиви особистісної самореалізації. Багато дослідників поєднують поняття креативності та інноваційності, розуміючи їх як відкритість новому, як усвідомлювання потреби в змінах і сприйнятті новизни [10, с. 9].

Так, у праці [10, с. 14] сказано, що для підготовки майбутніх економістів важливим у навчальному процесі є такі його характеристики, як: діалогічність, проблемність, рефлексивність. Зауважується на доцільності побудови проблемно-рефлексивного діалогу. Сучасному здобувачу більше до вподоби методи активного навчання («мозкова атака», презентації, проекти, дискусії, навчальні ігри, кейс-метод) [10, с. 15].

З поширенням дистанційної форми навчання особливої популярності набуло мікронавчання (Microlearning). Ця форма представляє собою розбивання навчального контенту на маленькі порції, які краще засвоюються. Кожен блок займає 5–8 хвилин, за які треба встигнути донести думку, ідею, знання. Практична його реалізація може бути в поєднанні презентацій, завдань, ігор, дискусій під час вебінарів, відеороликів, тестів, змагань, піктограм, тексту та ін. Серед його переваг виділяють наступні: час, швидкий результат, залученість, гнучкість, низькі витрати [4, с. 124]. Враховуючи специфіку центеніалів (швидке перемикання уваги та наявність «кліпового мислення»), такий підхід має бути в навчальному процесі. Тому за можливості його варто застосовувати в освітній діяльності, оскільки це дасть позитивні результати. У випадках, коли його використання є не зовсім доречним на навчальних заняттях, кращим, на нашу думку, залишається проєктний метод (інколи у поєднанні з кейс-стаді). Він набуває особливого значення, оскільки економічна діяльність сьогодні передбачає активний розвиток малих підприємств, створення ефективних управлінських команд для реалізації як короткострокових, так і довгострокових економічних проєктів [11, с. 215]. До того ж застосування проєктного методу можна поєднати з мікронавчанням, наприклад, для ознайомлення з певним обсягом теорії невеликими блоками.

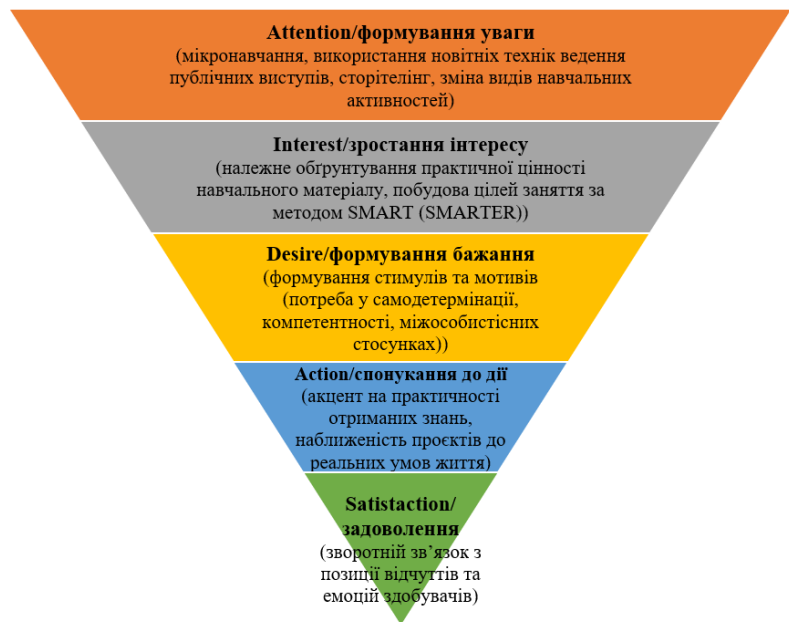

Рис. 1. Модель AIDA-S, адаптована до навчального процесу

Джерело: складено на основі [3]

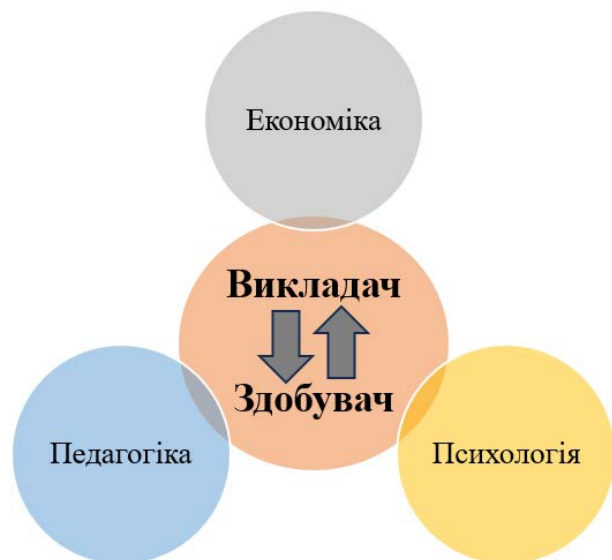

Рис. 2. Концептуальні основи підготовки здобувачів вищої освіти економічного профілю з позицій вимог до сучасного викладача

Як вже зазначалося, особливість економічних дисциплін дуже часто виявляється у необхідності розгляду економічних систем з усіма їх властивостями, функціями, законами розвитку, з одного боку, та тісної комунікації суб'єктів взаємодії між собою, з іншого боку. Отже, потрапляючи в реальні умови праці, випускники зустрічаються з тими ж економічними системами в реальних умовах. Для того, щоб змусити економічну систему ефективно функціонувати, навіть в умовах невизначеності, необхідно володіти спеціальними

знаннями та комунікаційними вміннями, набутими в умовах навчального процесу, але наближеними до реальних умов. Проектний метод в даному випадку є досить ефективним як метод навчання. Він дозволяє сформувати творчі та соціальні компетенції у здобувачів [7, с. 123], тобто softskills. Для підготовки економістів, щоб процес навчання був цікавим та привабливим для здобувачів та у зв'язку зі значним обсягом інформації, що підлягає обробці, пропонується починати з незначних за обсягом проектів на початкових курсах навчання, а вже потім поступово ускладнювати їх по мірі зростання професійної майстерності здобувачів на старших курсах.

Груповою проектною діяльністю у вищих навчальних закладах – це спеціально організована спільна діяльність суб'єктів навчання у складі малих груп, яка спрямована на вирішення деякої проблеми, отримання професійних знань, умінь та навичок і яка завершується реалізацією реального суб'єктивно або об'єктивно нового спільного продукту [7, с. 125]. Виділяють п'ять етапів групової проектною діяльності: підготовчий, проектувальний, основний, моделювання (презентаційний), рефлексивний [7, с. 127]. Дуже важливою умовою ефективності застосування цього методу є запропоноване у [7, с. 128] включення в навчальний процес соціально-психологічної детермінанти – тренінгових занять – соціально-психологічного тренінгу на підготовчому її етапі. Вони допоможуть сформувати у здобувачів соціально-психологічні уміння, підвищать рівень згуртованості міні-груп, створять необхідну творчу атмосферу для роботи. На нашу думку, ще більше підвищать ефективність навчальних занять в такому форматі попередні тестування здобувачів на наявність комунікативних навичок, визначення психотипу та темпераменту особистості тощо. За їх допомогою викладач зможе ефективно розподілити здобувачів між міні-групами з урахуванням їх особистісних характеристик, якщо це передбачено планом заняття. Саме цей етап, на нашу думку, є одним з найбільш важливих в проектному методі при організації навчального заняття для сучасних здобувачів, в тому числі економічного спрямування. Якщо раніше можна було ним знехтувати в певній мірі, то зараз це не можливо, якщо звісно планується отримати високий результат.

Важливість формування психологічних вмінь у здобувачів важко переоцінити. Так, у [6, с. 54] надається модель професійно-психологічних компетенцій економістів, яка виділяє такі: когнітивні, мотиваційні, комунікативні, аутопсихологічні, соціально-психологічні, організаційні та компетенції саморегуляції. Звісно, що когнітивні займають провідне місце, оскільки пов'язані з обсягом професійних знань, здібностями до аналітичної роботи та формування висновків, обробкою інформації,

увагою тощо. Але всі інші компетенції так чи інакше пов'язані з психологічними складовими, які в сучасному світі все частіше потрапляють в поле зору фахівців. У [11, с. 216] наголошується на важливості формування у майбутніх фахівців соціальних якостей або компетенцій. І в цьому знову стає в пригоді груповою проектною діяльністю, в процесі якої реалізуються взаєморозуміння, координація, узгодження, кооперація, взаємонавчання [11, с. 218–219].

Деякі фахівці пропонують ще більше диференціювати навчальний процес в академічних групах, пропонуючи посилити «індивідуалізацію навчання». Так наприклад, у [8, с. 146], аргументовано застосовування різних методів та підходів до навчання з їх адаптацією до різних категорій здобувачів всередині однією групи. На нашу думку, це дійсно може бути ефективним, оскільки в одній академічній групі можуть бути різні за своїми якостями та характеристиками здобувачі, але на заваді цьому стає проблемне нормативне регулювання навчального процесу, ускладнення у підготовці матеріалів, суперечки між здобувачами всередині одного колективу (групи).

Висновки. Отже, нові вимоги до підготовки здобувачів вищої освіти, в тому числі економічного профілю, зумовлені основними засадами теорії поколінь, а саме тим фактом, що сучасний здобувач в переважній частині, належить до покоління «центеніалів» з новим підходом до навчального процесу, інтеграції його результатів в реальне життя. Для цього необхідно формування та впровадження нового концептуального підходу на основі тріади «економіка+педагогіка+психологія», яка включає в себе вимоги до сучасного викладача. Для підвищення ефективності проведення навчальних занять для економістів ефективним є застосування проектного методу, який вирішує багато завдань, пов'язаних з особливостями нового покоління здобувачів. В свою чергу, використанню інноваційних методів, нових інструментів, методів має передувати глибокий аналіз причин їх застосування, заснований на психології сучасного здобувача.

Це мотивує сучасних здобувачів, в тому числі економічного профілю, до отримання знань та набуття навичок, з одного боку, та зменшить нервові навантаження та попередить професійне вигорання науково-педагогічних працівників.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Артюшина М. В. Інноваційно-зорієнтований підхід до організації навчального процесу в економічному університеті. *Організація навчального процесу в умовах інноваційного розвитку економічного університету*: навч.-практ. вид. / За ред. М. В. Артюшиної, Г. М. Романової. Київ: КНЕУ, 2014. С. 19–30. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78512791.pdf>
2. Вембер В.П., Бучинська Д. Л. Центеніали: покоління, яке потребує нових підходів у навчанні. *Інфор-*

маційні технології в освіті, науці і техніці : тези доп. IV Міжн. наук.-практ. конф. ІТОНТ, 2018. С. 187–189. URL: <http://surl.li/hgcdz>

3. Винничук Р. Використання моделі AIDA-S у плануванні та проведенні лекцій у закладах вищої освіти для студентів покоління Z. *Наукові записки. Серія: Педагогіка*. 2020. № 2. С. 26-32. URL: <http://nzp.tnpu.edu.ua/article/view/225230>

4. Дубініна О.В., Бурлаєнко Т.І., Добровольський В.Б. Особливості впровадження змішаного навчання у підготовці майбутніх менеджерів. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки»*. 2021. № 15(44). С. 113-140. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/15_44_2021/pedagog/Bulletin_15_44_Pedagogika_Dubinina_Burlaenko_Dobrovolskyi.pdf

5. Загородня А.А. Професійна підготовка фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польщі та України: Монографія. К.: ВП «Едельвейс». 2018. 392 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/717530/1/Загородня%20Монографія%202018%20від%2021_12_18.pdf

6. Корват Л. В. Компетентнісний підхід до проектування результатів навчальної діяльності студентів економічного ВНЗ. *Організація навчального процесу в умовах інноваційного розвитку економічного університету* : навч.-практ. вид. / За ред. М. В. Артюшиної, Г. М. Романової. Київ : КНЕУ, 2014. С. 48-60. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78512791.pdf>

7. Ловка О. В. Організація групової проектної діяльності студентів. *Організація навчального процесу в умовах інноваційного розвитку економічного*

університету : навч.-практ. вид. / За ред. М. В. Артюшиної, Г. М. Романової. Київ : КНЕУ, 2014. С. 123-133. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78512791.pdf>

8. Медвідь Л. А. Діяльність викладача з індивідуалізації навчання у вищому економічному навчальному закладі. *Організація навчального процесу в умовах інноваційного розвитку економічного університету* : навч.-практ. вид. / За ред. М. В. Артюшиної, Г. М. Романової. Київ : КНЕУ, 2014. С. 146-157. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78512791.pdf>

9. Радченко М. І. Активізація пізнавальної діяльності студентів на лекціях засобами мультимедійних технологій. *Організація навчального процесу в умовах інноваційного розвитку економічного університету* : навч.-практ. вид. / За ред. М. В. Артюшиної, Г. М. Романової. Київ : КНЕУ, 2014. С. 99-111. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78512791.pdf>

10. Савенкова Л. О. Психолого-педагогічні аспекти модернізації професійної підготовки у ВНЗ економічного профілю. *Організація навчального процесу в умовах інноваційного розвитку економічного університету* : навч.-практ. вид. / За ред. М. В. Артюшиної, Г. М. Романової. Київ : КНЕУ, 2014. С. 7-18. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78512791.pdf>

11. Саркісова О. Ю. Формування групової взаємодії студентів як чинник ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців. *Організація навчального процесу в умовах інноваційного розвитку економічного університету* : навч.-практ. вид. / За ред. М. В. Артюшиної, Г. М. Романової. Київ : КНЕУ, 2014. С. 215-227. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78512791.pdf>